

The International Date Line and the Fiqhi Challenge of Determining the Days of the Week in the American Continent

Mohammad Faezi^{*}, Reza Poorsedghi^{**} and Mohammadreza Shaban^{***}

Received: 27 April 2024 | Recieved in revised form: 10 June 2024 | Accepted: 14 December 2024 | Published: 22 November 2025

Abstract

The days of the week constitute one of the units of time that are subject to specific rulings in Islamic jurisprudence (*fiqh*). For instance, Friday (*Jumu'ah*) is the subject of numerous obligatory (*wajib*) and recommended (*mustahabb*) injunctions. The determination of the days of the week is clear and established for regions that were inhabited during the time of the Prophet and the Infallible Imams (Peace Be Upon Them), by virtue of their tacit approval. However, determining these days in regions that were uninhabited during their era, such as the American continent, presents a significant fiqhi challenge. In the contemporary era, a demarcation known as the International Date Line (IDL) has been established as the origin point for the days of the week. Given the importance of this issue, the present article examines the *shar'i* (religious-legal) ruling concerning the determination of the days of the week in proximity to the IDL. Through an analytical-critical methodology, the study explicates the nature of the ambiguity and its fiqhi implications, and subsequently demonstrates two primary conclusions: Firstly, based on recurrent and well-attested narrations (*mutawātir riwāyāt*), the days of the week from a *shar'i* perspective are not merely a matter of conventional assignment, but are rather rooted in an objective reality and truth. Secondly, the determination of the days of the week in the American continent, which is governed by international conventions, requires the subsequent endorsement (*imḍā*) of the Lawgiver (i.e., divine sanction), which cannot be definitively established in this case.

Keywords: International Date Line, Days of the Week, Friday, Geography, The Earth.

* Researcher and Instructor of Advanced Levels of Fiqh and Principles, A'immah Athar Fiqhi Center, Qom, Iran; Email: m.faezi110@gmail.com

** Researcher, Office for Fiqhi Studies of Forensic Medicine and Member of the Principles Group, A'immah Athar Fiqhi Center, Qom, Iran; Email: rezapoorsedghi@gmail.com

*** Graduated from the third level of the Fiqh Center of the Holy Imams (AS), Qom, Iran; Email: mohamadreza123shaban@gmail.com

□ Faezi, M., and others, (2025)., The International Date Line and the Fiqhi Challenge of Determining the Days of the Week in the American Continent. *Journal of New Perspectives in Islamic Jurisprudence*, 3 (2)., 249–263. <https://doi.org/10.22091/rcjl.2024.10671.1048>

خط روزگردان و چالش فقهی تعیین روزهای هفته در قاره آمریکا

محمد فائزی^{***}، رضا پورصدقی^{**} و محمدرضا شبان^{***}

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۰۸ | تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۳/۲۱ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۴ | تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۹/۰۱

چکیده

روزهای هفته یکی از واحدهای زمانی می‌باشند که در فقه دارای احکام خاصی می‌باشند، به عنوان مثال روز جمعه در فقه موضوع احکام واجب و مستحب متعددی قرار گرفته است. تعیین روزهای هفته در مناطقی که در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ائمه اطهار (علیهم السلام) مسکونی بوده‌اند، به واسطه تقریر ایشان واضح و روشن است، ولی تعیین این روزها در مناطقی که در زمان ایشان مسکونی نبوده است مانند قاره آمریکا دارای چالش جدی می‌باشد. امروزه خطی به عنوان «خط روزگردان» برای مبدأ روزهای هفته تعیین شده است. با توجه به اهمیت مسئله مقاله حاضر حکم شرعی تعیین روزهای هفته در نزدیک خط روزگردان را مورد مطالعه قرار داده، ضمن توضیح شبهه و بیان آثار فقهی آن، با روش تحلیلی-انتقادی ثابت می‌کند که اولاً با توجه به روایات متواتر روزهای هفته از دیدگاه شرعی فقط یک اعتبار محض نیست بلکه ریشه در واقعیت و حقیقت دارد و ثانیاً تعیین روزهای هفته در قاره آمریکا که تابع قرار دادهای بین‌المللی است نیاز به امضای شارع دارد که نمی‌توان آن را احراز نمود.

کلیدواژه: خط روزگردان، روزهای هفته، جمعه، جغرافیا، زمین.

* سطح ۴ فقه و اصول، استاد سطوح عالی و پژوهشگر، مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، قم، ایران. (نویسنده مسئول). | m.faezi110@gmail.com

** پژوهشگر، دفتر مطالعات فقهی پزشکی قانونی و عضو گروه اصول مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، قم، ایران. | rezapoorsedghi@gmail.com

*** دانش آموخته سطح سه مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، قم، ایران. | mohamadreza123shaban@gmail.com

مقدمه

پیشرفت مادی انسان همیشه همراه با ایجاد سوالات جدید در زمینه‌های معنوی بوده است. هر گاه بشر در زندگی خود پیشرفتی داشته است موضوعات و مسائل و شبهات جدیدی برای او نسبت به مسائل دینی مرتبط با آن پیشرفت مطرح شده است که حوزه‌های علمیه بایست در این زمینه پاسخگوی آن‌ها باشند. یکی از میدان‌های علمی که بشریت در آن پیشرفت فراوان داشته است و به همراه این پیشرفت سوالات مذهبی برای او مطرح شده است بحث‌های مربوط به علم جغرافی است.

به عنوان مثال هنگامی که در این علم کشف شد زمین کروی است سوالات متعددی نسبت به این امر برای مسلمین پیش آمد. یکی از ساده‌ترین این سوالات برای نمونه بحث تعیین قبله می‌باشد که در صورتی که کروی بودن زمین را در نظر بگیریم نتایج متفاوتی نسبت به عدم ملاحظه این امر حاصل می‌شود. در این مسئله اگر کرویّت زمین را در نظر نگیریم و نیویورک ۴۰ درجه بالای خط استواء باشد با توجه به اینکه مکه ۵/۲۱ درجه بالای خط استواء و جنوبی‌تر از نیویورک است اگر به سمت شرق و ۱۹ درجه متمایل به جنوب بایستیم استقبال قبله صدق می‌کند و این موافق دیدگاه مرحوم خویی است (خویی، ۱۴۱۶ق، ج ۳، ص ۶۰). دلیل رویکرد ایشان این است که در بحث استقبال، نظر عرف مهم است و استظهار وی اینگونه بوده که عرف کرویّت را به حساب نمی‌آورد و زمین را مسطح فرض می‌کند (خویی، ۱۴۱۸ق، ج ۱۱، ص ۴۱۷). اما با لحاظ کرویّت زمین، و تخطئه دیدگاه عرف در تشخیص مصداق، باید در نیویورک به سمت شمال با انحراف ۵۳/۵۸ درجه نماز خواند زیرا به کعبه نزدیکتر است (مرکز تقویم مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران، بی‌تا).

در این نوشته بحث از خط روزگردان و مباحث فقهی مرتبط با این امر بررسی شده است. این مسئله اگر چه به لحاظ کاربردی از درجه اهمیت بالایی برخوردار است؛ چرا که با افزایش افراد مسلمان در قاره آمریکا، در مناطق مختلفی از این قاره این مسئله مورد پرسش و نیاز مسلمانان این مناطق می‌باشد ولی با این حال در منابع فقهی و همچنین در نوشتجات روز فقهی مورد بررسی قرار نگرفته و نیازمند بررسی و تحقیق فقهی است.

تحقیق حاضر با روش تحلیلی انتقادی از منابع کتابخانه‌ای ادله موجود فقهی نسبت به ایام هفته را بررسی و نسبت به مناطق نزدیک خط روزگردان مسئله را ارزیابی کرده است.

بررسی موضوع پژوهش نیازمند بررسی مفهوم خط روزگردان می‌باشد، بنابراین ابتدا مفهوم‌شناسی خط روزگردان بیان می‌شود و سپس با اثبات این امر که ایام هفته امری حقیقی است و تابع اعتبار نیست، مشکل تعیین روزهای هفته در قاره آمریکا بیان شده ثمرات فقهی آن تبیین می‌گردد.

خط روزگردان

خط روزگردان یا خط بین‌المللی تاریخ (IDL) یک خط مرزی فرضی در سطح زمین است که از قطب شمال به قطب جنوب می‌رود و تغییر یک روز تقویم به روز دیگر را مشخص می‌کند (پایگاه ملی داده‌های علوم زمین کشور، بی‌تا).

این خط نقطه مقابل نصف‌النهار مبدأ است اما در نقاطی از این مدار منحرف می‌شود تا از تقسیم زمانی برخی واحدهای سیاسی و گروه‌های جزیره‌ای جلوگیری شود. از طول جغرافیایی گرینویچ تا خط روزگردان در جهت شرق، به ۱۸۰ درجه شرقی (E) و در جهت غرب به ۱۸۰ درجه غربی (W) تقسیم شده‌است. هنگام عبور از این خط از غرب به شرق یک روز به تقویم اضافه می‌گردد و به عکس هنگام عبور از شرق به غرب این خط یک روز از تقویم کم می‌شود.

اولین بار اسماعیل بن علی ابوالفداء (۷۳۲ق) جغرافی‌دان سوری پیش‌بینی کرد که کسانی که به دور زمین گردش می‌کنند باید یک روز را جبران کرده به تاریخ محلی اضافه کنند (ویکی‌پدیا، بی‌تا). این پدیده در سال ۱۵۲۲ توسط ماژلان الکانو (۱۵۱۹-۱۵۲۲ م)، در پایان اولین گردش موفقیت‌آمیز به دور زمین، تأیید شد. او از اسپانیا به سوی غرب حرکت نمود و پس از سه سال روز چهارشنبه ۹ ژوئیه ۱۵۲۲ (به وقت کشتی) برای تهیه آذوقه هیئتی را اعزام نمود. هنگامی که افراد محلی به هیئت اعزامی گفتند تاریخ صحیح پنجشنبه، ۱۰ ژوئیه ۱۵۲۲ است خدمه متعجب شدند؛ زیرا آنها هر روز از سفر سه ساله را بدون حذف ثبت کرده بودند. کاردینال گاسپارو کنتارینی، سفیر نیز در اسپانیا، اولین اروپایی بود که توضیح درستی از این اختلاف داد (ویکی‌پدیا، بی‌تا).

مشخصات خط روزگردان

خط روزگردان یا تاریخ (IDL) تقریباً بر اساس نصف‌النهار با طول ۱۸۰ درجه، تقریباً در وسط اقیانوس آرام و در نیمه راه جهان از نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد. در بسیاری از نقاط، IDL از نصف‌النهار ۱۸۰ درجه دقیقاً پیروی می‌کند. با این حال، در مکان‌های دیگر، IDL از شرق یا غرب فاصله دارد و از نصف‌النهار فاصله دارد. این انحرافات مختلف به طور کلی وابستگی‌های سیاسی و / یا اقتصادی مناطق آسیب دیده را در بر می‌گیرد. به دلیل انحراف‌هایی که به دلیل سرزمینهای سیاسی در این خط شکل گرفته تمام روسیه در غرب IDL قرار دارد و همه ایالات متحده به جز مناطق جزیره گوام، جزایر ماریانای شمالی و جزیره ویک، در شرق این خط قرار دارد.

IDL با چرخش به شرق، تقریباً به نصف‌النهار ۱۵۰ درجه غربی محدود می‌شود. مناطقی مانند جزایر کیریباتی، جزایر جنوبی لاین در جنوب هاوایی، ساموآ، توکلائو، والیس و فوتونا، فیجی، تونگا، تووالو و جزایر کرمادک و چتھام نیوزیلند جزایر کوک، نیوئه و پلینزی فرانسه، اوکلند و ولینگتون، نیوزیلند تحت تأثیر این انحراف می‌باشند (ر.ک: Maps of World، بی‌تا؛ Utrecht University، بی‌تا؛ World Atlas، بی‌تا).

روزهای هفته موضوع احکام فقهی

روزهای مختلف هفته در دین مبین اسلام در موضوع بسیاری از احکام اخذ شده است به عنوان مثال در روز جمعه اعمال فراوانی وارد شده است که از مهم‌ترین آنها نماز جمعه می‌باشد (ر.ک: حلی، ۱۴۰۸ق، ج ۱، ص ۸۳؛ عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۷، ص ۲۹۵؛ نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۱۱، ص ۱۳۳). همچنین یکی از سنت‌های مسلم روز جمعه غسل جمعه می‌باشد که می‌تواند آثار تکلیفی الزامی نیز داشته باشد مانند جواز نماز خواندن با غسل بدون نیاز به وضو و ... (یزدی، ۱۴۰۹ق، ج ۱، ص ۴۵۵؛ نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۵، ص ۲؛ عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۳، صص ۳۲۳-۳۱۱). همچنین نوافل روز جمعه احکام خاصی دارد (ر.ک: عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۷، ص ۳۲۲؛ یزدی، ۱۴۰۹ق، ج ۱، ص ۵۱۴).

یکی دیگر از احکام روزهای مختلف هفته که می‌توان به عنوان مثال ذکر نمود استحباب روزه در بعضی از این روزه‌هاست (ر.ک: یزدی، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص ۲۴۱؛ نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۱۶، ص ۱۸؛ عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۰، صص ۴۱۱ و ۴۲۰).

از دیگر احکام روزهای هفته حکم کراهت یا استحباب جماع در بعضی از این روزه‌هاست (ر.ک: عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص ۲۵۴؛ یزدی، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص ۸۰۱).

در موضوع احکام فراوان دیگری نیز روزهای هفته اخذ شده‌اند که مجال بیان همه آنها وجود ندارد.

مشکل تعیین روزهای هفته در قاره آمریکا

جوامع در سرتاسر جهان هر هفت روز را یک واحد زمانی در نظر گرفته و برای هر روز آن نامی قرار داده است. انتخاب این واحد هفت روزه در زمان‌های سابق امری مسلم و فراگیر نبوده است بلکه نقل شده است که در روم باستان به جای هفت روز هر هشت روز را یک واحد زمانی می‌دانسته‌اند تا اینکه در سال ۳۲۱ میلادی کنستانتین، هفته هفت روزه را در تقویم رومی ایجاد کرد و یکشنبه به عنوان اولین روز هفته قرار داد (گرگرسن، ۲۰۲۰) یا اینکه در ایران باستان اصلاً مفهومی به نام هفته وجود نداشته است. به هر حال این واحد زمانی امروزه فراگیر شده و در تمام دنیا معتبر شناخته می‌شود. در این که روزهای هفته چگونه تعیین شده و انسان از کی و کجا به تعیین روزهای هفته پرداخت نظریات گوناگونی مطرح است که در جای خود باید بررسی شود البته این احتمال قوی وجود دارد که این امر از ناحیه پیامبران الهی (علیهم السلام) به انسان آموزش داده شده است.

حال این واحد زمانی هر منشأی که داشته باشد در شرع مقدس اسلام موضوع احکام شرعی فراوانی قرار گرفته است و به علت امضای شارع و عمل متشرعین به آن بلکه عمل خود پیامبران و ائمه (علیهم السلام) مورد تأیید شرع قرار گرفته است یعنی شارع مقدس در قرآن کریم و روایات فراوان احکام شرعی و معارف الهی خود را مترتب بر بعضی از روزهای هفته

کرده است و از طرف دیگر هیچ اشکال و ایرادی به آنچه مردم در تطبیق این نصوص انجام می‌داده‌اند وارد نکرده است که این امر تأیید شارع به حساب می‌آید.

آنچه موجب اشکال و سؤال می‌شود این است که تأیید شارع محدود به جایی است که اولاً در محضر شارع بوده و ثانیاً امکان رد آن وجود داشته باشد بنابراین در مسئله روزهای هفته نسبت به اماکنی که خالی از سکنه بوده یا اینکه اگر مسکونی بوده شارع به طرق عادی امکان رد آنها را نداشته از سکوت معصوم کشف رضایت و تأیید نخواهد شد و نمی‌توان امضای شارع را برداشت کرد. بنابراین در مناطقی که در زمان معصومین (ع) مسکونی بوده یعنی آسیا، اروپا و آفریقا برای تعیین روزهای هفته و اینکه امروز مثلاً جمعه است نه شنبه می‌توان به عدم ردع و امضای شارع تمسک نمود. البته نسبت به مناطقی که ردع از سیره آن‌ها مداخلیتی به شارع نداشته و تأثیری در احکام شرعی نمی‌گذاشته است مانند مناطقی که مسلمانی زندگی نمی‌کرده است همچون ژاپن نمی‌توان به این دلیل تمسک نمود و لازم است به اطمینان و عدم احتمال تفاوت در روز در این مناطق تمسک نمود که مسلماً این امر تنها برای کسی حجت است که اطمینان برای او حاصل شود. ولی نسبت به قاره آمریکا (شمالی و جنوبی) که امروز محل سکونت صدها میلیون انسان و میلیون‌ها مسلمان است دلیلی و امضایی وجود ندارد. حاصل آنکه تعیین روزهای هفته در قاره آمریکا تابع یک اعتبار محض توسط بشر است و نظر شارع در این مورد معلوم نیست. اینکه مثلاً امروز در قاره آمریکا فلان روز از هفته می‌باشد امری کاملاً قراردادی است و امری بوده است که توسط انسان‌ها برای سامان دادن امور خود و برای منظم کردن تاریخ‌ها قرار داده شده است.

آنچه که مسلم است این است که باید یک خط و یک قرارداد وجود داشته باشد که مرز تغییر روز را مشخص نماید اما اینکه این خط از کجا باید عبور کند هیچ دلیلی ندارد و کاملاً اعتباری است. به عنوان مثال اگر سازمان‌های بین‌المللی به جای اینکه خط روزگردان را از میان اقیانوس آرام ترسیم کنند از میان اقیانوس اطلس عبور می‌دادند امروز تاریخ قاره آمریکا یک روز جلوتر بود و مثلاً به جای اینکه جمعه باشد شنبه بود.

برای وضوح این امر که این خط قراردادی و تعیین تاریخ روزها تابع روابط و مناسبات بین‌المللی بوده می‌توان به مواردی توجه کرد که در طول تاریخ اتفاق افتاده و مناسبات سیاسی منجر به تغییر ایام شده است برای نمونه چند مورد ذکر می‌گردد.

تغییر تاریخ در فیلیپین

پس از استقلال مکزیک از اسپانیا در سال ۱۸۲۱، منافع تجاری فیلیپین به چین و هند شرقی و مناطق مجاور روی آورد، بنابراین فیلیپین تصمیم گرفت به همسایگان آسیایی خود در ضلع غربی IDL پیوندد. در نتیجه تقویم روز سه‌شنبه، ۳۱ دسامبر ۱۸۴۴ از تقویم حذف شد و بعد از روز دوشنبه، ۳۰ دسامبر ۱۸۴۴ بلافاصله چهارشنبه، ۱ ژانویه ۱۸۴۵ دنبال شد. این تغییر در سایر

مستعمرات باقی مانده اسپانیا در اقیانوس آرام اعمال شد: جزایر ماریانا، گوام و جزایر کارولین (Utrecht University، بی تا؛ History.com، بی تا).

تغییر تاریخ در آلاسکا

از زمان استقرار مهاجران روسی از سبیری به آلاسکا، آلاسکا در ضلع غربی خط تاریخ (روزگردان) بین‌المللی بود. در سال ۱۸۶۷، ایالات متحده آمریکای آلاسکا را از روسیه را خریداری کرد و قلمرو را به سمت شرق خط تاریخ بین‌المللی منتقل کرد. مراسم انتقال در ساعت ۳:۳۰ بعد از ظهر انجام شد. از آنجا که آلاسکا به سمت شرقی خط تاریخ بین‌المللی منتقل شد روز شنبه، ۱۹ اکتبر ۱۸۶۷ (میلادی) تاریخ نیز به جمعه ۱۸ اکتبر ۱۸۶۷ تغییر یافت (Utrecht University، بی تا).

تغییر تاریخ در گیریپاتی شرقی

جمهوری فعلی گیریپاتی در جزایر گیلبرت، به عنوان یک مستعمره انگلیس، درست در غرب خط روزگردان IDL آن زمان قرار داشت. پس از استقلال در سال ۱۹۷۹، توانست حاکمیت جزایر ققنوس و لاین در شرق IDL را از ایالات متحده به دست آورد. در نتیجه، این کشور با IDL برخورد کرد. نتیجه آنکه در این کشور در یک روز دو تاریخ وجود داشت و از لحاظ تجاری نیز فقط در چهار روز هفته که از دو طرف روزهای هفته است تجارت عادی انجام دهد. برای از بین بردن این ناهنجاری، گیریپاتی با حذف شنبه، ۳۱ دسامبر ۱۹۹۴ از تقویم خود، تغییر تاریخ نیمه شرقی خود را ایجاد کرد. پس از تغییر، IDL در واقع به سمت شرق حرکت کرد. ولی از آنجا که کنوانسیون IDL دریایی ۱۹۱۷ هنوز معتبر است بنابراین کسانی که در دریا هستند یکشنبه را می‌گذرانند و کسانی که در خشکی هستند در دوشنبه هستند (Britannica، بی تا).

ایجاد اشکال در مسیحیت و یهودیت

از آنجا که در دین یهودیت و مسیحیت نیز بعضی از مراسم مذهبی در روزهای خاص هفته مانند شنبه و یکشنبه برگزار می‌شود در این دو دین ابراهیمی مشکل خط روزگردان مطرح شده است. این مشکل موجب اختلاف نظر و عمل در میان ایشان شده است. بعضی از عالمان مسیحیت برای درک حکم واقعی به ساکنین مناطق اطراف خط روزگردان دستور داده‌اند که احکام روز شنبه را در روز یکشنبه نیز رعایت نمایند.

همین مشکل نسبت به تعیین روز شنبه در دین یهود پیش آمده است. برای رفع این مشکل به اهالی هاوای و پلی‌نزی فرانسه گفته شده است که احکام روز شنبه را در روز یکشنبه نیز رعایت نمایند^۱.

۱. برای اطلاع بیشتر رجوع شود به:

بررسی اعتباری بودن روزهای هفته

یکی از سؤالات اساسی نسبت به مسئله مورد گفتگو این است که آیا ایام هفته امری کاملاً اعتباری است که در این صورت تابع اعتبار جمعی افراد خواهد بود و در نتیجه احکام تابع اعتبار افراد جامعه خواهد بود یا امری است که ریشه در واقعیت داشته و نمی‌توان به صرف اعتبار آن را تغییر داد؟ آنچه از روایات استفاده می‌شود حقیقی بودن روزهای هفته است به بیان دیگر تفاوت روزهای هفته امری حقیقی بوده و مجرد اعتبار نیست. می‌توان برای اثبات این ادعا به روایات متواتر استدلال نمود: به علت فراوان بودن این روایات مجال ذکر همه آنها نیست و از هر دسته نمونه‌ای ذکر می‌شود همچنین به علت متواتر بودن از بررسی سند آنها خودداری می‌کنیم.

روایات ایام خاص موضوع احکام شرعی

در کثیری از روایات احکامی برای بعضی از روزهای هفته ذکر شده است و در آنها امر به انجام یا ترک کاری در روزی از روزهای هفته شده است به نظر می‌رسد ظهور اولی اینگونه نصوص در این است که آن روزی که در روایت ذکر شده است خصوصیت داشته و موضوعیت دارد و مجرد اعتبار نیست. به عنوان مثال هنگامی که در روایت امر به غسل در روز جمعه می‌نماید یا امر به روزه در روز پنجشنبه اول و آخر ماه می‌کند ظهور اولی این امر این است که روز جمعه یا پنجشنبه خصوصیتی داشته است و مجرد ظرف اعتبار نمی‌باشد. مؤکد این استظهار ارتکاز تفاوت روزهای هفته در اذهان متشرعه بلکه عقلاء می‌باشد. روایات این دسته بسیار فراوانند (ر.ک: حلی، ۱۴۰۸ق، ج ۱، ص ۸۳؛ یزدی، ۱۴۰۹ق، ج ۱، ص ۴۵۵؛ نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۱۶، ص ۱۸؛ عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۰، صص ۴۱۱ و ۴۲۰).

روایات پزشکی

روایاتی که به خواص پزشکی روزها می‌پردازد ظهوری قوی در تفاوت روزها در آثار دارند و احتمال اعتبار محض بودن روزها که ممکن است نسبت به روایاتی که تنها بیان حکمی شرعی را نسبت به روزی می‌کنند در اینجا وارد نیست؛ زیرا اثری تکوینی را بر فعلی در روزی خاص بیان می‌کنند. چند نمونه از این دسته روایات:

1. a b c d Heber, Rabbi Dovid (15 augustus 2013). "A Traveler's Guide To The International Dateline". Star-k.org. Ontvangen 26 april 2016.
2. a b c d Shurpin, Rabbi Jehoeda. "De sabbat, de internationale datumgrens en de joodse wet". Chabad.org. Chabad-Lubavitch. Ontvangen 26 april 2016.
3. Shurpin, Rabbi Yehuda. "The Sabbath, the International Date Line and Jewish Law". Chabad.org. Chabad-Lubavitch)

مردی از امام صادق (علیه السلام) نقل می‌کند که آن حضرت از کنار قومی گذشت که حجامت می‌کردند، فرمود: شما را چه می‌شد اگر آن را تا شامگاه روز یکشنبه به تأخیر می‌انداختید که در آن صورت بیماری را بیشتر دفع می‌کرد (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۳۸۳).

رسول خدا (ص) فرمود: پنج خصلت‌اند که پسی آورند روزهای جمعه و چهارشنبه نوره گذاشتن، با آبی که آفتاب گرمش نموده وضو ساختن و غسل نمودن، با حال جنابت غذا خوردن، با زن در ایام عادتش هم‌بستر شدن و در حال سیری غذا خوردن (عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص ۸۱).

رسول خدا (ص) فرمود: هر که روز شنبه و روز پنجشنبه ناخنهایش را بگیرد و از سیبش بچیند از درد دندان و درد چشم سلامت ماند (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۳۹۴).

روایات فضیلت یا مبارکی یا نحسی روزهای هفته

از جمله روایاتی که می‌توانند شاهد تفاوت حقیقی روزها با یکدیگر باشند روایات مبارک بودن یا نحس بودن بعضی از روزهاست. همچنین روایات برتر بودن بعضی از روزها و فضیلت داشتن آنها.

در صحیفه سجادیه (علیه السلام) در دعای روز جمعه وارد شده است: «اللَّهُمَّ هَذَا يَوْمٌ مُبَارَكٌ مِّمُّونٌ» (امام سجاده (ع)، بی‌تا، ص ۲۳۴). خدایا! امروز، روز خجسته و کامیابی است.

رسول خدا فرمود: به راستی خداوند از هر چیزی، یک چیزی را انتخاب نموده، و از روزها (و زمان‌ها) روز جمعه را برگزید (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۳، ص ۴۱۳).

جابر گوید: از امام باقر علیه السلام درباره روز جمعه و شب آن سؤال کردند؟ فرمود: شب جمعه، شبی است نورانی و روز جمعه، روزی درخشان است و بر روی زمین، روزی نیست که آفتاب در آن غروب کند و بیش از جمعه انسان‌ها از آتش بخشوده شوند، و هر کس در روز جمعه وفات یابد در حالی که حق این اهل بیت (علیهم السلام) را بشناسد، خداوند برایش برائت از دوزخ خواهد نوشت، و هر کس در شب جمعه بمیرد، از آتش دوزخ آزاد خواهد شد (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۳، ص ۴۱۵).

علی (علیه السلام) فرمود: سزاوار است از نوره کشیدن در روز چهارشنبه پرهیز شود که نحس مستمر است و در روزهای دیگر روا باشد (عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص ۸۰).

روایات وقوع حوادث ملکوتی در روزهای خاص (تفاوت ملکوت در روزهای مختلف)

ابا یحیی صنعانی گوید: امام صادق علیه السلام بمن فرمود: ای ابا یحیی برای ما در شبهای جمعه شأن بزرگی است، عرض کردم قربانت: آن شأن چیست؟ فرمود: بارواح پیغمبران و اوصیا در گذشته و روح وصی که در میان شماست (امام زمان

شما) اجازه داده می‌شود که بآسمان بالا روند تا بعرش پروردگارشان برسند، در آنجا هفت دور طواف کنند و نزد هر رکنی از ارکان عرش دو رکعت نماز گزارند پس بکالبدهای پیشین خود برگردند، چون صبح شود، پیغمبران و اوصیا از شادی سرشار باشند و آن وصیی که در میان شماست مقدار زیادی بعلمش افزوده شده باشد (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۲۵۳).

امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: ساعتی که در روز جمعه دعا در آن مستجاب می‌شود (دو ساعت است): یکی زمان پایان خطبه توسط امام جمعه تا وقتی که مردم در صف‌های نماز بایستند و ساعت دیگر از آخر روز تا هنگام غروب آفتاب است (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۳، ص ۴۱۴).

روایاتی که دلالت بر وقوع اموری در روزهای خاص دارند (گذشته و آینده)

گرچه از مجرد وقوع حادثه‌ای در روزی خاص نمی‌توان استنباطی نمود ولی از آنجا که حوادث بزرگ اثرگذار در زمان و مکان می‌باشند و بسیاری از اعیاد یا زمان‌های عزای مکان‌های مقدس نتیجه وقوع این حوادث در آن زمان و مکان بوده است می‌تواند وقع حادثه‌ای در زمانی مؤثر در آن روز هفته باشد. بلی این بیان بیش از امکان ثبوتی فائده‌ای ندارد ولی هنگامی که امام (علیه السلام) وقوع حادثه‌ای در روز خاصی را بیان می‌فرماید ظهور این بیان این است که می‌خواهند اثرگذاری آن حادثه را در آن روز بیان کنند و الا چه فائده‌ای داشت که بفرمایند این حادثه در چه روزی واقع شده است. همچنین هنگامی که امام (علیه السلام) به وقوع حادثه‌ای در روز خاصی در آینده اشاره می‌فرماید ظهور کلام در این است که رابطه‌ای میان وقوع این حادثه و زمان وقوع آن وجود دارد.

ابو حمزه گوید: شخصی به امام باقر علیه السلام عرض کرد: چگونه این روز، جمعه نامیده شد؟ فرمود: همانا خداوند عزّ و جلّ در روز پیمان همه مخلوقات را برای تصدیق ولایت حضرت محمد (صلی الله علیه و اله) و وصی بزرگوارش (صلوات الله علیه) جمع کرد، و به خاطر همین جمع کردن مخلوقات در آن روز، آن را جمعه نامید (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۳، ص ۴۱۵).

رسول خدا (صلی الله علیه و اله) فرمود: براستی که روز جمعه سرآمد روزها است و در پیشگاه الهی از روز عید قربان و عید ماه رمضان والاتر است پنج خصلت در آن است خدای عز و جل آدم را آن روز آفرید و در آن روز آدم را بزمین فرود آورد و در آن روز جان آدم را گرفت و در آن روز ساعتی است که بنده در آن ساعت درخواستی از خدا نکند مگر آنکه خداوند درخواستش را باو می‌دهد تا آنجا که خواسته‌اش حرام نباشد و همه فرشتگان مقرب الهی و آسمانها و زمینها و باده‌ها و کوهها و بیابانها و دریاها روزها جمعه در هراسند از اینکه قیامت بر پا شود (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۳۱۵).

بشار بن یسار گوید که به امام صادق علیه السلام عرض کردم: از چه رو روز چهارشنبه را روزه می‌دارند؟ فرمود: زیرا دوزخ در روز چهارشنبه آفریده شد (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۳۸۷).

روایات استجابت دعا یا قبول استغفار یا تضاغف ثواب در ساعات خاصی از هفته

معاویه بن عمار گوید: به امام صادق علیه السلام گفتم: آیا ساعتی در روز جمعه هست که مؤمن دعا نکند مگر آن که دعای او مستجاب شود؟ فرمود: آری، آن گاه که امام جمعه (از خانه خود به سوی مسجد) خارج می شود. عرض کردم: امام جمعه گاهی زود و گاهی دیر خارج می شود. فرمود: وقتی که ظهر شود (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۳، ص ۴۱۶).

هشام بن حکم گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: هر کدام از شما بایستی در روز جمعه خود را بیاراید، غسل جمعه کند، بوی خوش استعمال نماید و محاسن را شانه زند، پاکیزه ترین لباس های خود را بر تن نماید و با چنین آراستگی خود را برای برگزاری نماز جمعه آماده سازد. باید در آن روز آرامش و متانت بر حرکات او، و اطمینان خاطر سکون بر اندیشه و روانش حکم فرما باشد و عبادت پروردگار را نیکو به جای آورد و تا آن جا که در توان دارد، اعمال خیر انجام دهد؛ چرا که خداوند نظر (لطف) خویش را بر زمینیان می افکند تا حسنات را دوچندان سازد (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۳، ص ۴۱۷).

سهل بن زیاد در روایت مرفوعه ای گوید: حضرتش فرمود: چون روز جمعه، نماز گزاردی بگو: «اللهم صلّ علی محمد و آل محمد الأوصیاء المرضیین بأفضل صلواتک و بارک علیهم بأفضل برکاتک و السلام علیه و علیهم و رحمه الله و برکاته». چرا که هر کس بعد از نماز عصر این دعا را بخواند، خداوند برای او صد هزار حسنه می نویسد، صد هزار گناه از نامه اعمال او پاک می نماید، صد هزار حاجت او را روا سازد و صد هزار درجه او را بالا می برد (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۳، ص ۴۲۹).

روایات آثار خاص اعمال در روزهای خاص (اثر غیر از ثواب و پزشکی)

یحیی از امام صادق (علیه السلام) نقل می کند که فرمود: هر کس ناخن هایش را روز پنجشنبه بگیرد و یکی از آنها را برای روز جمعه ترک کند، خداوند فقر را از او برمی دارد (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۳۹۰).

ابی کهمس گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: مرا دعایی بیاموز که به سبب آن جویای روزی شوم. امام علیه السلام به من فرمود: سیل و ناخن های خود را کوتاه کن، ولی این کار در روز جمعه باشد (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۳۹۱). حفص بن غیاث از امام صادق (علیه السلام) نقل می کند که فرمود: هر کس سفر می کند در روز شنبه سفر کند، اگر سنگی از کوهی در روز شنبه فرو افتد خداوند آن را به جای خود بازگرداند (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۳۹۴).

روایات آثار ملکوتی وضعی در روزهای هفته

ابان بن تغلب گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: هر مؤمنی که بین ظهر پنجشنبه تا ظهر روز جمعه از دنیا رود خداوند او را از فشار قبر در امان دارد (صدوق، ۱۴۰۶ق، ص ۱۹۵).

امام صادق فرمود: چون عصر پنجشنبه و شب جمعه فرا می رسد فرشتگانی از آسمان فرود می آیند که قلمهای طلا و صفحه های نقره به همراه دارند و در عصر پنجشنبه و شب جمعه و روز جمعه تا غروب آفتاب نمی نویسند مگر صلوات بر پیغمبر

را و سفر کردن و از پی کاری رفتن در روز جمعه خوب نیست، و خوب نبودنش بخاطر نماز جمعه است اما پس از خواندن نماز جائز است و مبارک (صدوق، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۳۹۳).

جمع‌بندی روایات

حاصل آنکه با ملاحظه روایات مشخص می‌شود تفاوت روزهای هفته امری اعتباری نبوده بلکه حقیقتاً با یکدیگر متفاوت می‌باشند.

به نظر می‌رسد حتی اگر فرض کنیم تفاوت روزهای هفته محض اعتبار است باز نیز تعیین روزهای هفته و جاری کردن احکام شرعی بر آنها در بعضی از مناطق کره زمین با مشکل مواجه باشد. دلیل این کلام این است که گرچه فرض شده است روزهای هفته تابع اعتبار هستند ولی آن اعتباری که شارع امضا نموده است ملاک و معیار می‌باشد و نسبت به قاره آمریکا چنین امضایی موجود نیست.

به عبارت دیگر دلیلی وجود ندارد که ثابت کند شارع احکام خود را در مورد روزهای هفته تابع اعتبارات بشر قرار داده باشد مگر مواردی که از کلام شارع یا سکوت شارع (اطلاق مقامی) ثابت شود شارع اعتبار خاصی نداشته و حکم خود را بر روی همان امری که عقلاء معتبر نموده‌اند جاری کرده است. مؤید این امر این است که بسیار بعید است شارع خطوط و مرزهای سیاسی بین‌المللی را معیار حکم شرعی قرار داده و با تغییر حاکم سیاسی حکم او تغییر کند به عنوان مثال همان طور که گذشت در کشور فیلیپین یا منطقه آلاسکا مدتی از یک تقویم پیروی می‌کرد و به یکباره به علت تغییر حاکمیت دست به تغییر تقویم زده شده است حال آیا می‌توان گفت مردم این کشورها اعمال شرعی و مذهبی خود را باید با توجه به سیاست‌های حاکمانشان تنظیم کنند؟

از لحاظ ادله و روایات هیچ پاسخی نسبت به اینکه در قاره آمریکا چه روزی است وجود ندارد بلکه همیشه تردید در تعیین روز داریم و به بیان دیگر علم اجمالی به یکی از دو روز داریم به عنوان مثال هر گاه در تقویم‌ها در قاره آمریکا پنج‌شنبه باشد علم اجمالی داریم که در آنجا یا پنج‌شنبه است و یا جمعه و راهی برای تعیین وجود ندارد لذا باید به مقتضای اصول عملیه مراجعه نمود.

اما در مواردی که دوران بین محذورین باشد مثلاً شخصی وصیت یا نذر کرده باشد که در جمعه فلان گوسفند خاص را ذبح کنند اصل تخییر جاری است.

نکته: اگر مجبور باشیم یک خط را برای تعیین تاریخ اعتبار کنیم به عنوان یک احتمال جدی می‌توان به این فکر کرد که مکه مکرمه را مبدأ قرار داده طول خط نصف النهار مقابل آن را مبدأ تاریخ و خط روزگردان قرار دهیم البته دیگر این خط تابع مرزهای سیاسی کشورها نیست. توضیح آنکه خط کنونی روزگردان بدین صورت انتخاب شده است که نصف النهار

گرینویچ لندن به عنوان طول جغرافیایی صفر انتخاب شده سپس طول جغرافیایی ۱۸۰ که در مقابل آن در آن سوی کره زمین میان اقیانوس آرام است به عنوان مبدأ تاریخ بیان شده (ساعت و تاریخ هر منطقه‌ای نسبت به طول جغرافیایی صفر یعنی لندن سنجیده می‌شود) اما اگر کعبه مکرمه که (جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ) و (وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا) را مبدأ قرار دهیم با توجه به اینکه این بنای ملکوتی تقریباً در طول ۳۹ درجه شرقی قرار دارد باید نقطه مقابل آن یعنی طول ۱۴۱ درجه غربی را خط روزگردان قرار دهیم یعنی خط روزگردان بین‌المللی فعلی ۳۹ درجه به سمت شرق باید منتقل شود که از میان اقیانوس آرام عبور می‌کند (مگر قسمتی از این خط که قسمت کمی از آمریکای شمالی می‌گذرد) لذا تغییری در روزهای هفته عمده مناطق مسکونی آمریکای شمالی و تمام مناطق آمریکای جنوبی رخ نمی‌دهد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر نتایج زیر را به دنبال داشت:

در برخی مناطق کره زمین به دلیل نزدیک بودن به خط روزگردان ایام هفته به صورت قطعی مشخص نیست و نیازمند تأمل در آن است.

با ملاحظه روایات فراوانی که ایام خاصی از هفته را موضوع حکم شرعی قرار داده است مانند روایات پزشکی، روایات فضیلت و نحوست ایام هفته، روایات وقوع حوادث ملکوتی در ایام هفته، روایات تبیین کننده آثار خاص اعمال در روزهای خاص و... باید اعتراف نمود که تفاوت روزهای هفته صرف اعتبار نیست بلکه آثار تکوینی مادی و معنوی فراوان بر آنها مترتب است. بلکه حتی اگر بپذیریم تفاوت بین روزهای هفته امری اعتباری است، باید گفت ملاک و معیار در این امر، اعتبار خاصی است که مورد امضای شریعت است و با توجه به اینکه اعتبار ایام در برخی از مناطق جهان مانند قاره آمریکا مورد احراز امضای شریعت نیست لذا ما دلیل شرعی معتبری برای تعیین دقیق ایام هفته در این مناطق نداریم.

نتیجه نهایی آنکه با توجه به این امور نمی‌توان به سادگی با تصمیم یک کشور یا با توافقات بین‌المللی، روزهای هفته را برای مناطقی از زمین تعیین نمود و این انتظار را داشت که به تبع آن احکام شرعی نیز بر آن مترتب گردد. نتیجه آن که خط روزگردان که حاصل توافق و قراردادهای بین‌المللی است از لحاظ شرعی اعتباری ندارد و نمی‌تواند مبنای تعیین روزهای هفته قرار گیرد.

منابع

- امام سجاد، علی بن الحسین (ع). (بی تا). صحیفه سجادیه.
- حلی، جعفر بن حسن (محقق). (۱۴۰۸ق). شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام. قم: مؤسسه اسماعیلیان.
- خویی، سید ابو القاسم موسوی. (۱۴۱۶ق). صراط النجاة. قم: مکتب نشر المنتخب.
- خویی، سید ابو القاسم موسوی. (۱۴۱۸ق). موسوعة الإمام الخوئی. قم: مؤسسه إحياء آثار الإمام الخوئی ره.
- صدوق، محمد بن علی. (۱۳۶۲). الخصال. قم: جامعه مدرسين.
- صدوق، محمد بن علی. (۱۴۰۶ق). ثواب الأعمال و عقاب الأعمال. قم: دار الشریف الرضی للنشر.
- عاملی، محمد بن حسن (حرّ). (۱۴۰۹ق). تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة. قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام.
- کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷ق). الکافی. تهران: دار الکتب الإسلامية.
- گرگرسن، اریک. (۲۰۲۰). Week chronology. قابل دسترس در: <https://www.britannica.com>.
- مرکز تقویم مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران. (بی تا). قبله. قابل دسترس در: <http://calendar.ut.ac.ir/Fa>.
- نجفی، محمد حسن (صاحب الجواهر). (۱۴۰۴ق). جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام. بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- ویکی پدیا. (بی تا). Timeline of the Magellan-Elcano circumnavigation. قابل دسترس در: <https://en.wikipedia.org>.
- پایگاه ملی داده‌های علوم زمین کشور. (بی تا). تفاوت نصف النهار مبدأ و خط تاریخ بین الملل. قابل دسترس در: <http://www.ngdir.ir>.
- یزدی، سید محمد کاظم طباطبایی. (۱۴۰۹ق). العروة الوثقی فیما تعم به البلوی. بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات.

References

In Persian and Arabic

- Al-Ḥillī, J. ibn Ḥ. (Muḥaqqiq). (1988). *Sharāʿiʿ al-Islām fī masāʾil al-ḥalāl wa al-ḥarām* [The codes of Islam on matters of the lawful and the prohibited]. Ismāʿīlīyān Institute.
- Al-Ḥurr al-ʿĀmilī, M. ibn Ḥ. (1988). *Tafṣīl wasāʾil al-Shīʿah ilā taḥṣīl masāʾil al-sharʿah* [The detailing of the means of the Shia for acquiring the issues of the law]. Āl al-Bayt Institute.
- Al-Khūʾī, S. A. al-Q. (1996). *Ṣirāṭ al-najāh* [The path of salvation]. Intikhab Publication.
- Al-Khūʾī, S. A. al-Q. (1997). *Mawsūʿat al-Imām al-Khūʾī* [The encyclopedia of Imam al-Khūʾī]. The Institute for the Revival of the Works of al-Imām al-Khūʾī.
- Al-Kulaynī, M. ibn Yaʿqūb. (1987). *Al-Kāfī* [The sufficient]. Dār al-Kutub al-Islāmīyah.
- Al-Najafī, M. Ḥ. (Ṣāḥib al-Jawāhir). (1984). *Jawāhir al-kalām fī sharḥ sharāʿiʿ al-Islām* [The jewels of discourse in the explanation of the Islamic codes]. Dār Ihṣāʾ al-Turāth al-ʿArabī.
- Al-Ṣadūq, M. ibn ʿAlī. (1983). *Al-Khiṣāl* [The traits]. Jāmiʿat al-Mudarrisīn.
- Al-Ṣadūq, M. ibn ʿAlī. (1986). *Thawāb al-aʿmāl wa ʿiqāb al-aʿmāl* [The reward of deeds and the punishment of deeds]. Dār al-Sharīf al-Raḍī for Publishing.
- Al-Yazdī, S. M. K. Ṭabāṭabāʾī. (1989). *Al-Urwat al-wuthqā fīmā taʿummu bih al-balwā* [The firmest bond in common predicaments]. Al-ʿAlamī Foundation for Publication.

Calendar Center of the Geophysics Institute, University of Tehran. (n.d.). *Qibla*. Retrieved from <http://calendar.ut.ac.ir/Fa>

Grigersen, E. (2020). *Week chronology*. In *Encyclopedia Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com>

Imām al-Sajjād, 'Alī ibn al-Ḥusayn. (n.d.). *Al-Ṣaḥīfah al-Sajjādīyah* [The Scripture of al-Sajjād].

National Geoscience Database of Iran. (n.d.). *Difference between the prime meridian and the international date line*. Retrieved from <http://www.ngdir.ir>

Wikipedia. (n.d.). *Timeline of the Magellan-Elcano circumnavigation*. Retrieved from <https://en.wikipedia.org>

In English

Heber, R. D. (2013, August 15). *A traveler's guide to the international dateline*. Retrieved April 26, 2016, from <https://www.star-k.org/>

Shurpin, R. Y. (n.d.). *The Sabbath, the International Date Line and Jewish law*. Retrieved April 26, 2016, from <https://www.chabad.org/>

[History.com](https://www.history.com) Editors. (2018). *This week in history*. History. Retrieved October 26, 2023, from <https://www.history.com/>

Maps of World. (n.d.). *What is the International Date Line?* Retrieved October 26, 2023, from <https://www.mapsofworld.com/>

Utrecht University. (n.d.). *The International Date Line*. Retrieved October 26, 2023, from <https://webspacescience.uu.nl/>

World Atlas. (n.d.). *What is the International Date Line?* Retrieved October 26, 2023, from <https://www.worldatlas.com/>